

**ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ УКРАЇНИ ЧЕРЕЗ НОВІ ФОРМАТИ
НАРОДНИХ ХУДОЖНІХ ПРОМИСЛІВ:
сучасний вимір традиційного мистецтва**

*(оглядова довідка за матеріалами преси, Інтернету
та неопублікованими документами за 2018–2020 рр.)*

Впровадження технологій та інновацій у всі сфери життя суспільства спровокувало й зміни в царині культури та мистецтва – з’являються різні концепції бачення культури, змінюються формати закладів, модернізуються й удосконалюються підходи до традиційного мистецтва. Проте ніщо не дає можливості зрозуміти культуру народу так близько, як знайомство й пізнання національних особливостей, адже мистецькі традиції є і частиною культурного коду, й невід’ємною складовою країни як бренду.

Сьогодні народні художні промисли – одна з найважливіших традиційних галузей народної культури, стратегічний ресурс розвитку територій і невід’ємний елемент регіональної культури й економіки [1].

У багатьох країнах Європи, наприклад, Італії, Іспанії, Польщі та ін. у вдосконалення вітчизняної хендмейд-продукції вкладають чимало інвестицій – і людських, і капітальних: інноваційне обладнання, великий штат дизайнерів, робота над ексклюзивними виробами тощо. Навіть країну високих сучасних технологій – Японію – у світі знають і як країну ляльок манекі-неко та кокеші, юката, дзорі, віял, парасольок-вагаса, порцелян і шеф-кухарських ножів. Унікальні вироби стають брендами, їх розуміють і цінують, вони приваблюють людей зі всього світу.

Поступове переосмислення ролі та місця традиційної народної культури та її першоджерел відбувається і в Україні. Експерти вважають, що сьогодні дуже важливо звернути увагу на вітчизняні народні ремесла – вишивку, вибійку, майоліку, гутне скло, різьблення по дереву, лозоплетіння, кераміку, ліжникарство тощо – інакше сучасний бренд та імідж України багато втратить, адже це – ціла галузь вітчизняного культурного простору. Тому наша присутність важлива не лише в Каннах чи Франкфуртському книжковому ярмарку, а й на одному з найбільших форумів народного мистецтва Центрально-Східної Європи – Ягеллонському ярмарку в Любліні (Польща) [2].

Окрім видимості українських художніх промислів на світових майданчиках, потребує вирішення й питання фінансування галузі. Проте, на Міжнародній конференції «Народні художні промисли як складова креативних індустрій: перспективи, промоція, просування», яка відбулася у 2018-му, учасники заходу дійшли спільної думки, що фінансування – це лише одна з проблем, ба більше – вона не є ключовою, і навіть наявність фінансування не гарантує його ефективного використання.

Глибша проблема полягає в невмінні користуватися ресурсами, що вже існують, або шукати нові способи та підходи до діяльності галузі (наприклад, отримання не державного, а приватного фінансування). Тому важливим є розвиток адаптивних підходів у народних художніх промислах, витворення нових методів підтримки та розвитку галузі [3].

23 квітня 2019 р. у Києві відбувся круглий стіл у рамках ініціативи «Create.Ukraine» на тему «Підтримка та розвиток Народних художніх промислів», організований Міністерством культури України.

Серед ключових питань до обговорення став проєкт Концепції державної цільової програми підтримки і розвитку народних художніх промислів на 2020-2024 роки, розроблений Міністерством культури України.

Особливістю Концепції є те, що вона розглядає народні художні промисли не лише як невіддільну складову української культури та один із основних засобів збереження народних традицій, а і як один із перспективних секторів креативних індустрій.

Серед основних напрямів, які було сформовано під час підготовки проєкту Концепції на підставі аналізу виявлених проблем, що уповільнюють розвиток галузі – збереження і системна передача традиційних технологій та майстерності молодому поколінню; створення передумов для розроблення механізмів стимуляції підприємницької діяльності в галузі; просування та популяризація народних художніх промислів як актуального, сучасного, затребуваного мистецтва; розвиток мистецької освіти.

Перший заступник Міністра культури України Світлана Фоменко, яка була учасницею круглого столу, зазначила: «Концепція є першим кроком на шляху до розроблення та реалізації Державної цільової програми, оскільки визначає основні її засади та пропонує оптимальний варіант розв'язання існуючих в галузі народних художніх промислів проблем. Вона має бути схвалена цього року, а вже в наступному ми плануємо розробити та затвердити Державну цільову програму, завдання і заходи з її виконання» [27].

Також за підтримки Міністерства культури України в рамках програми «Малі міста – великі враження» громадянська платформа «Нова Країна» та проєкт *Ukraine with love* («Україна з любов'ю») планується створити каталог народних промислів, до участі в якому запрошують майстрів із усіх куточків України.

Проєкт має на меті популяризацію традиційних та сучасних виробів українських майстрів за кордоном. Автори працюють над створенням онлайн- та

офлайн-майданчиків для виставок та продажу виробів у міжнародних інституціях – ООН (Женева та Нью-Йорк), Європейський парламент (Брюссель та Страсбург), Рада Європи (Страсбург).

Українські митці можуть вибрати один із варіантів участі: паперовий каталог, що буде презентований для посольств та консульств України за кордоном; онлайн-каталог-крамничка на інтернет-ресурсах; участь у ярмарках-продажах на закордонних майданчиках (надання товару для продажу) [5].

«Якщо ти бажаєш стати одним із амбасадорів культурної дипломатії у просуванні українських традицій та культури на весь світ – не вагайся та подавай заявку!», – зазначають організатори проєкту [6].

Такі ініціативи на часі, адже передбачають збільшення потоку туристів у нашу країну, а також сприятимуть розвитку вітчизняного ринку товарів ручної роботи, що дасть позитивний економічний результат.

Своєю чергою, поширення в глобальній мережі інформації про Україну, її історію, традиційний побут та уклад сприятиме збільшенню попиту на об'єкти матеріальної культури нашого народу, якими є вироби майстрів традиційних ремесел [7].

Та чи можна і чим здивувати світ, який, здається, бачив усе? Тут відповідь одна – індивідуальністю, несхожістю ні на що інше. Створення різноманітного, нестандартного сучасного українського культурного контенту, популяризація його всередині країни та за її межами, а разом із тим – збереження культурної спадщини – нагальні потреби нашого суспільства [8].

Так, у травні 2019-го завдяки проєкту *UKRAÏNER* про традиційні українські промисли та їхнє сучасне втілення дізналися у столиці Австрії Відні. Захід відбувся в рамках фестивалю *Ustream* у Салоні Розумовського.

Під час презентації волонтери *UKRAÏNER* розповідали та демонстрували відеоролики про традиційне народне мистецтво та його поступове знецінення, забуття, а також про відродження, сучасних народних митців, які відновлюють традиції та шукають нові підходи для таких форм як гончарство, килимарство і витинанки, по-новому відкривають Україну для світу [9].

Причетність до народних історичних коренів, ексклюзивність, зв'язок із особистістю майстра-виробника роблять наші народні вироби особливими, такими, що «мають душу» [7].

До слова, самі гончарі рахують свої вироби не штуками, а душами. «Коли спілкуєшся з гончарем, то він каже, що я зробив не стільки-то штук, а стільки-то душ глеків. Вони справді впускають частину енергії у свої вироби», – каже волонтерка проєкту Еліна Фойнська. Вона також підтверджує той факт, що українські вироби дуже популярні за кордоном. Наприклад, в Україні існують декілька майстерень, які повністю орієнтовані на закордон. А деякі дизайнерські бюро роблять ексклюзивні речі для себе саме в Україні – гончарні вироби, килими, шпалери тощо.

Окрему історію ініціатори проєкту присвятили гончарній столиці України – Опішному на Полтавщині; розповіли про килимарство, яке, як художній промисел, набуло популярності ще за часів Київської Русі, не обійшли увагою й такий

досить забутий вид мистецтва як витинанки, що з'явився на території України в оздобленні сільських хат у середині XIX століття, і тривалий час уважався втраченим.

Новий спосіб привернути увагу до українського ремесла винайшла майстриня зі Львова Дарія Альошкіна, створюючи витинанки для сучасних інтер'єрів, громадських закладів та обкладинок для книжок. Жінка створює великі за розмірами витинанки-фіранки, які вже підкорили Польщу, Францію та навіть Південну Корею [9].

16 квітня 2019 р. у рамках 16-го фестивалю «Французька весна в Україні» за участі знаної української художниці Дарії Альошкіної та французької декораторки Ізабель Даерон запустили міжнародний французько-український проєкт «Свої вітрини. Кольори України». Джерелом натхнення для створення нових вітрин магазину стало розмаїття відтінків української землі та барви природних матеріалів.

«Уперше за історію існування магазину наші вітрини оформлені в колаборації французької декораторки та української мисткині. І результат вражає! Ми ще не зустрічали такої цікавої та незвичної інтерпретації кольорів України. Земля і пісок, вереск і буряк – на фоні цих відтінків природи витинанка як традиційне українське паперове мистецтво „заграла” по-іншому», – ділиться враженнями авторка й керівниця проєкту «Всі. Свої» Ганна Луковкіна.

Вона переконана, що цей проєкт має важливу місію – культурне взаємопроникнення традиційного українського мистецтва та сучасного європейського дизайну. Популяризуючи український культурний код як джерело натхнення для креативних індустрій, він створює нові можливості для культурного обміну та комерційного співробітництва між Україною і Францією. За словами Г. Луковкіної, це знакова подія для українських брендів, для України, а також неабиякий подарунок для киян та прикраса міста.

Своєю чергою, Селін Метель, виконавча директорка Французького інституту в Україні, підкреслила, що проєкт елегантно, вишукано та несподівано розширив формат «Французької весни». Адже, крім традиційних кіно, театру, музики, познайомив шанувальників фестивалю з новим видом мистецтва та французької культури – мистецтвом декорування вітрин. «І ще приємніше, що на цей проєкт Ізабель Даерон надихнула саме українська традиція, кольори української землі, ремесла та дизайн», – додає Селін Метель [10].

Також команда найбільшої платформи українських брендів «Всі. Свої» у серпні 2019 року відвідали Полтаву та Опішню, аби восени, на маркеті кераміки, познайомити українську аудиторію з локальним продуктом.

«Проєкту „Маркет кераміки” вже 4 роки. Цього року ми поїхали до гончарів в майстерні, вивчали, як виробляються ці товари, ознайомилися зі школами. Обрали Опішню, бо вона вважається серцем кераміки. Є майстри, які працюють з традиційними техніками, а є майстри сучасної української кераміки. Наша місія – популяризувати ці речі, показати на широку українську аудиторію», – зазначила директорка з комунікацій Тетяна Фіщук.

На її думку, керамічні вироби треба вміти продавати, адже вони – для «аудиторії естетики» – тобто для тих, хто розуміє, що таке краса й техніка, цінує енергію, яка вкладена в кожну річ.

Такими, зокрема, є роботи полтавця Дмитра Білоконя [11].

Річ у тому, що у роботах цього митця – незвичний акцент: не на кінцевому продукті, а на первинному матеріалі та його значенні.

У квітні 2019 р. кераміку Д. Білоконя було представлено в проекті «Чорний архів». «Це роздуми про кераміку як певний архів ґрунту, місця, де вона виготовляється... Всупереч сприйняттю кераміки як традиційного ремесла, зорієнтованого здебільшого тільки на власне відтворення через масове кітчеве виробництво, проєкт говорить про ті місця, де ще немає ніякого виробу, а є лише поклади глини, прим'яті трави і сліди попелу», – пояснили організатори.

За своїм походженням глина – це результат життєдіяльності живих істот, їх осілості в певних пластах земної кори та їх подальшого хімічного перетворення з органіки в неорганіку. Глина утворюється на місцях поховань, і це своє коріння кераміка глибоко приховує за маскою веселого народного продукту, проте вона неминуче несе в собі трансформовану інформацію про підземні витoki. Попіл, із якого кераміст виготовляє глазур, – різного походження, тому по-різному поводить ся й дає різний результат, а через відтінки і текстури вже проявляються відмінності [12].

«Його товари на наших маркетах гарно купують. Я сама велика фанатка! Такі речі не можуть коштувати однаково з китайськими речами з ТЦ. Це не масмаркет, а нішевий продукт. І цю нішу треба розширювати», – зазначає Т. Фещук.

Вона переконана: керамісту важливо правильно себе позиціонувати, визначити свою цінову категорію та цільову аудиторію. Тетяна радить майстрам не зациклюватися на вітчизняному ринку, бо вироби, які вони створюють, високо цінують за кордоном. На маркети «Всі. Свої» приходять люди з Канади, Чехії, Польщі, Франції, яким не треба пояснювати, чому ці речі красиві й чому вони стільки коштують.

Інтерес іноземців до українського продукту не випадковий, вважає директорка з комунікацій «Всі. Свої», і на це є дві причини. «По-перше, „стара“ Європа вихована в традиціях естетики, мистецтва, культури. У тутешніх школах діти ходять до Лувру, музею Ван-Гога тощо, залежно від країни проживання, і розуміють, що таке робота руками. Вони розуміють, що це не якась поделочка чи сувенір. Для них хендмейд – це річ, на яку витратили багато мистецтва, енергії, часу, техніки. Другий аспект – за кордоном такі речі коштують в три-чотири рази дорожче. У Німеччині, наприклад, ця річ коштує 200 євро, а тут – 20. Для них приємний шок, що можна купити круту мистецьку річ за доступною ціною. Купують багато: для себе, на подарунок. Знайомляться з майстрами, роблять індивідуальні замовлення», – каже Т. Фещук [11].

Окрім Опішні, в 2019-му команда «Всі. Свої» поїхала в експедицію Карпатами, аби, досліджуючи українські ремесла, знайомлячись із тими, хто робить

ліжники, створює речі з вишивкою, знайти неповторних майстрів, а потім провести маркет, який, за словами організаторів, «закохає в українське».

«Сучасне Етно» планують провести 22–23 лютого 2020. Організатори закликають приєднатися до нього тих, хто працює з ткацтвом, ліжникарством, гутництвом, вишивкою, керамікою, ремеслами, володіє стародавніми українськими техніками та використовує природні матеріали. Такі люди – унікальні. Вони допомагають переосмислювати старовинні українські традиції та техніки й демонструють, як вдало можна інтегрувати їх в сучасний дизайн-контекст, популяризуючи свою країну у світі [13].

Глобалізаційні процеси й поширення неавтентичних виробів серійного виробництва, які хоч і призвели до зменшення обсягів виготовлення художніх виробів етномистецької традиції, зупинки багатьох підприємств художніх промислів, проте спонукали майстрів провадити творчу діяльність індивідуально й знаходити новітні підходи до втілення їхніх ідей [4].

За допомогою образної художньої мови, декоративних засобів відображення, новаторських композицій, виходячи з основних вимог сьогодення (доцільності, зручності та функціональності), сучасні митці творчо використовують елементи народної спадщини, базуючись на них при створенні сучасних творів.

Новаторські пошуки майстрів стають щораз цілеспрямованішими. Митці прислухаються до вимог нового часу, осмислюють суспільні явища, створюючи високохудожні твори декоративного та вжиткового характеру. У творчому процесі народні майстри відбирають те, що найбільше відповідає потребам побуту й естетичним уподобанням, базують це на традиційних техніках, і, таким чином, створюють унікальні вироби [14].

Однією з таких майстринь є Ганна Драголюк, вироби якої прикрашають приватні колекції у Франції, Лівані та інших країнах. На сьогодні в Україні залишилося менше, ніж десять майстрів, які роблять глиняний посуд вручну і без жодних хімічних домішок.

Г. Драголюк винайшла власну технологію виробництва. Секрет у тому, що третій випал глини цієї кераміки відбувається після покриття молоком, точніше – обволікування в молоко й випалювання при 300 градусах. «Це абсолютно екологічно чиста кераміка. Кава в такій кераміці пахне молоком, глиною. Це такий додатковий естетичний момент і особливість цієї кераміки», – пояснює доктор мистецтвознавства Ростислав Шмагало.

Вироби майстрині купують не лише в українські ресторани, є чимало клієнтів з-за кордону. Та найголовніше для майстрині не слава, а передати своє вміння нащадкам [15].

Ольга Пілюгіна – художниця з Решетилівки Полтавської обл., яка створює гобелени у традиціях народного мистецтва, вправно володіє техніками витинанки, текстильної пластики (іграшки, мотанки), скульптури, також вважає, що передавати традицію – одне з найважливіших завдань народних умільців. О. Пілюгіна кілька годин на тиждень займається з учнями, десять років викладала в Полтавській художній школі.

Майстриня ніколи не копіює музейні зразки. На їхній основі вона створює сучасні твори, намагаючись не консервувати, а виводити килимарство на новий рівень.

У листопаді 2017 р. у Верховній Раді України відбулася персональна виставка О. Пілюгіної «Килимова Україна», метою якої було привернути увагу суспільства до виду традиційного мистецтва, що зникає. «Я зрозуміла, що дуже мало людей уявляють, як створюються килими. Про килимарство взагалі забули. Раніше воно було дуже поширене: килимовий верстат стояв у кожній другій хаті. Тепер багато людей не уявляють собі, як це робиться... Люди дуже дивуються, коли бачать, що gobelen однаковий і з лиця, і з вивороту. Навіть інколи плутають, де лице. Це техніка двостороннього гладкого килимарства. Я провела просвітницьку роботу. Було багато зацікавлених», – ділиться враженнями Ольга [16].

Справді, решетилівські майстри ткацтва, килимарства та вишивки відомі в Україні та світі з кінця ХІХ ст. Наявність власної породи тонкорунних овець та якісної вовни, унікальні техніки ручної вишивки, ткацтва та народний досвід зумовлювали стрімкий розвиток народної творчості в Решетилівці. Проте зараз, у часи механізації та комерціалізації виробництва, традиція поволі відходить. Йдеться, зокрема, про килимарство. Якісні ткани килими коштують досить дорого, що спричиняє низький попит на них. У такій же ситуації сьогодні й косівські пічні кахлі та ще чимало унікальних народних художніх традицій.

Сьогодні килимарів в Україні загалом залишилось дуже мало. Однією з причин є відсутність попиту на вироби, іншою, менш суттєвою, але проблемою, є недостатньо якісна українська сировина, вважає О. Пілюгіна.

Художник Петро Шевчук так пояснює специфіку полтавських традицій килимарства: більшість сучасних підприємств відходять від традицій та орієнтуються на масовий ринок, на те, що продається. Тоді килимарство стає не творчою професією, а механічним виконанням роботи.

Буде майбутній виріб мистецтвом чи кітчем – залежить від внутрішнього світу художника, від його виховання та, власне, пріоритетів, – пояснює О. Пілюгіна. Саме тому двоє майстрів, використовуючи однакові фарби та нитки, створюють зовсім різні вироби. Постійне намагання підприємств підвищити продуктивність праці шляхом механізації та звуження асортименту призводить до спрощення композиції, збіднення колориту. Така продукція орієнтована виключно на попит.

Килими ручної роботи – не лише елемент декору. Кожен твір – особливий та оригінальний зразок народної творчості та авторського стилю майстра.

Щоб килимарство не зникло з теренів України, батько Ольги, Сергій Коліненко, заснував Решетилівську майстерню художніх промислів «Соломія». У закладі виконують високої якості різні художні твори не лише для українських замовників, але й на експорт. У майстерні є окремі цехи ручної та машинної вишивки, ткацтва. Нещодавно додали ще комп'ютерний цех вишивки – тепер машини самі відтворюють на тканині візерунок відповідно до шаблону.

Працівники майстерні розробляють проект «Зберігаємо традиції – створюємо майбутнє», кінцевою метою якого є створення навчально-творчого центру

художніх промислів. У центрі молодь навчатимуть секретів килимарства та експонуватимуть вироби народних майстрів Полтавщини. Згодом центр має стати мінімузеєм та туристичною принадою Решетилівки. На цю ініціативу власник майстерні Сергій Колінченко збирає благодійні кошти: «Якщо нам вдасться реалізувати проєкт, унікальне народне мистецтво буде врятоване від зникнення, – каже він і додає, – якщо попиту на традицію немає – традиція зникає» [17].

Пізнання традицій країни – найвдаліший спосіб знайомства з її культурою – вважає київська вишивальниця Тетяна Протчева, яка через кольори, орнаменти й надсучасні техніки вишивки популяризує Україну в світі вже багато років.

Т. Протчева – визнана новаторка у створенні сучасних аксесуарів із елементами традиційної української вишивки, таких як краватки й метелики. А за осучаснення традиційних технік ручного вишивання та створення нових напрямів у мистецтві вишивки ім'я київської майстрині внесене до Книги рекордів України.

Вишивка монохромною ниткою, яка світиться в темряві, – *Glow Art*, техніки *Digital needlework* та палімпсест – усе це інноваційні винаходи Тетяни.

У створеному майстринею київському музеї вишивки *Glow Art* – сяючого мистецтва – можна відсканувати вишиті вручну QR-коди, щоб дізнатися більше про Україну. Т. Протчева переконана, що для того, щоб традиційне мистецтво вишивки жило, а молодь хотіла носити такі вироби, вишивка має бути сучасною.

Невеликі, вишиті вручну QR-коди, скануючи які можна дізнаватися про нашу країну, виступи художніх та спортивних колективів тощо, – стали унікальною знахідкою Т. Протчевої. Це ресурси, які показують карту, одяг, страви, гімн – усе, що стосується іміджу країни.

Так виник проєкт «Україна – мій дім». Це – давній рушник минулого століття, божник, на якому майстриня дошила QR-коди, і з яким подорожує світом. У посольствах та недільних школах різних країн Тетяна проводить майстер-класи з виготовлення ляльок-миру, ляльок-бажань, розповідає про техніку палімпсесту – прикрашання старовинних рушників сучасною вишивкою, щоб поєднати традиційне мистецтво та сучасність, привернути увагу молоді до наших традиційних ремесел.

У 2009 р. Тетяна розпочала втілення проєкту «Україна – єдина країна».

«Відвідуючи міжнародні виставки в інших країнах, я зрозуміла, що багато людей не знають, де знаходиться Україна. Так виникла ідея зробити вишиту вручну карту, на якій зображені всі області у своєму орнаменті. Вона відображає різнобарвність нашої культури. Цю мапу я узгодила в Інституті картографії. Цей проєкт інтерактивний. Я завжди беру із собою карту на різноманітні заходи, де люди з різних країн мають можливість долучитися до її створення, зробивши стібок на полотні», – зазначає Т. Протчева.

Ця інтерактивність, яку дозволяють новітні технології, надає безмежні можливості для творчості, коли глядач частково стає митцем, беручи участь у створенні виробу.

Роботи майстрині зберігаються в приватних колекціях та музеях багатьох країн, зокрема, Бразилії, Ізраїлі, Китаї, Австралії, Іспанії, Великій Британії, Ірландії, Сполучених Штатах Америки, Японії тощо.

У планах Тетяни – відкриття представництв музею *Glow Art* у різних країнах. До слова, уже діють представництва в Тель-Авіві, Барселоні, Лондоні, ведуться переговори з Ірландією. Також – відкриття *Glow gallery* – комплексу, в якому поєднуються музей, крамниця й кафе [18].

Таке поєднання є досить цікавим, але вже звичним для багатьох заклади культури по всьому світу, де використання різних локацій та сучасних технологій радше вже традиція, а не інновація. Це дозволяє відповідати глобальним тенденціям. Сьогодні головним трендом музейно-виставкових просторів стає інтерактивна взаємодія та когнітивні інструменти, які є точкою дотику між людьми й технологічними компаніями [19].

Поєднати сучасні технології та народні промисли, а ще – відкрити українцям та світу ім'я непересічного митця Михайла Біласа – вдалося ініціаторам проєкту «Віртуальний музей Михайла Біласа», який представили у Трускавці в 2019 році.

Нині в музеї розміщено близько 250 відцифрованих гобеленів, килимів, серветів, живопису, графіки, оригінали яких зберігаються в колекціях музеїв Києва, Львова, Трускавця, Дрогобича, Коломиї, Канева, а також у приватних колекціях. Віртуальний музей у перспективі доповнюватиметься новими роботами. Зокрема, вже тривають переговори з деякими приватними колекціонерами про отримання доступу до витворів для їх оцифрування.

Мета проєкту – відкрити й повернути Михайла Біласа в загальноукраїнський контекст, зберегти оригінальний вигляд унікальних текстильних витворів, а також популяризувати Україну для світу.

Залучена до проєкту як експертка, знавець музейного текстилю Ульвіє Аблаєва була вражена талантом митця і багатоплановістю композицій: «Я побачила неймовірну постать і особистість. Білас володів величезним діапазоном талантів. Почав вишивати, коли йому було п'ять років. Мав таку хорошу пам'ять, що вистачало один раз побачити, щоб повторити візерунок. Одна з останніх робіт – триптих „Різдво” – 5 кв. м ткацтва. Це дуже складна робота, яку Михайло Білас виконав у свої 82 роки, не встаючи з-за ткацького станка», – зазначила фахівчиня.

Понад 50% творів М. Біласа – це текстильні вироби високої якості, виконані ниткою переважно з шерсті, яка перебуває в більшій зоні ризику у порівнянні з графікою чи живописом. Якщо температурний режим не буде витримано, відбудуться якісь хімічні процеси, зміниться пігментація чи фактура – первісний вигляд твору буде втрачено.

Через те, що всі твори мистецтва підпадають під згубний вплив часу, середовища, кліматичних умов, шкідників тощо, – оцифрувати їх просто необхідно. «На сьогодні кращого способу зберегти витвір мистецтва або артефакт, який має художню й історичну цінність, не існує», – пояснює координатор проєкту Олексій Власов.

Науковці стверджують: потенціал постаті видатного трускавчанина дозволяє будувати потужний бренд для представлення України в світі.

Окрім української версії, поступово на сайт буде додано ще п'ять мов світу, які є базовими мовами ЮНЕСКО: англійську, французьку, іспанську, німецьку й арабську.

«Спочатку завдання було суто технічним, ми не ставили дослідницьких цілей, ішлося про оцифровку колекції, – згадує кураторка проєкту, провідна наукова співробітниця музею М. Булгакова Ірина Воробйова. – Та в процесі роботи масштаб цього художника особисто для мене несподівано виріс. Поступово стало зрозуміло, що нам пощастило зустрітися з винятковою особистістю, справжнім художником, у житті та творчості якого, як у гобелені, переплелися найважливіші сюжети української культури ХХ століття».

Під час дослідження з'ясувалося, що М. Білас був ще й видатним модельєром. Більш як 10 років він очолював будинки моди в Києві, Харкові та Львові. Робив власні колекції, мав 14 виставок (зокрема міжнародних).

І. Воробйова зазначає: «Нині точиться дискусія щодо українського народного та сучасного мистецтва. Іноді кажуть, що справжнє – тільки українське мистецтво, сучасне західне – нецікаве. Іноді кажуть, що народне мистецтво – це шароварщина, і сенс – у мистецтві сучасному. Білас захоплювався гуцульським народним мистецтвом і вважав, що коли народне мистецтво стає „дешевим“, на продаж, то перетворюється на „сувенірщину“ (шароварщину), і тоді справжнє мистецтво вбивається, бо без народного коріння не може існувати жодна культура» [20].

Ще один музей – ткацтва – в старовинному селі Буша Ямпільського району на Вінниччині став результатом мистецького проєкту «Шляхами ткані Буші», який переміг на конкурсі «Малі міста – великі враження», започаткованому Міністерством культури України.

Ініціатори проєкту ставили за мету не лише створення музею, хоч це головний «матеріальний» результат організаційних зусиль багатьох людей, а й відродження давнього місцевого промислу, зацікавлення ним жителів Вінниччини й туристів з інших регіонів та з-за кордону.

З нагоди відкриття музею, майстрині тиждень ткали самі й навчали основ ткацтва всіх охочих, фарбували пряжу в спеціально зварених природних барвниках. За умовами проєкту, устаткування залишається в музеї, де тепер проводитимуть майстер-класи, зокрема й для туристів.

Музей ткацтва в Буші – перший і поки що єдиний в Україні, який передбачає відтворення повного процесу виготовлення ткацького виробу. Аналогів в Україні поки немає [21].

Художні промисли як основа автентичності та самобутності відображають запити сучасного суспільства, формують нові тенденції в різних галузях. Проте, коли йдеться про ремесла як основу автентичності, не варто забувати, що вона – теж змінна, і містить не лише орієнтацію на минуле, а й пошуки майбутнього. Крім того, модернізація народних ремесел – це не перетворення на кітч, це відкриття універсального потенціалу, який може бути застосовний до сучасних і майбутніх ситуацій [3; 4].

Ще одним проектом, який популяризує українські народні промисли в Україні та за кордоном, і потенціал якого важко перебільшити, є «Писанка Арт-Фест». Фестиваль писанок – це щорічний традиційний захід, що є невід'ємною частиною свята Великодня для киян та гостей столиці. Сьогодні це сучасний арт-перформанс, який об'єднує творчість сотень писанкарів та тисяч художників з різних куточків країни. Експозиція фестивалю поєднує в собі виставку традиційних писанок, зону майстер-класів, писанки-мальованки та авторські артоб'єкти.

Щороку сотні тисяч українців із різних куточків країни та гості з-за кордону приїжджають до Києва, щоб оглянути найкращі роботи вітчизняних майстрів. Найбільш очікуваний та впізнаваний весняний фестиваль України став візитівкою столиці для туристів із багатьох країн.

Фестиваль писанок – це захід, який поєднує в собі сьогоденність та автентичність: популяризує/розвиває традиційне писанкарство; відновлює національні традиції; зберігає та поширює культуру України.

Проект уже досяг національного рівня, залучивши до участі в ньому понад 1 тис. писанкарів, народних майстрів, художніх спілок та дитячих артстудій.

Об'єднуючи писанкарів, народних майстрів, українських митців та художників, що представляють свої роботи та унікальні техніки розпису, цей проект формує уявлення про сучасну мистецьку Україну, її духовну міць та культурні надбання. Також завдяки фестивалю зростає популярність Києва як туристичного міста та культурної столиці, залучаються додаткові кошти до міського бюджету.

Цей проект доводить доцільність і можливість втілення інновацій у вигляді різних артоб'єктів, залучення новітніх тенденцій та технологій в оформленні локацій заходу, які щороку змінюються та доповнюються [22].

Щоб найкращі доробки українського народного декоративного мистецтва в Україні та за її межами набували популярності, було створено ініціативу «UAMAZE. Дивосвіт українського мистецтва». Завдяки ініціативі віродився й шириться Україною та світом мальовничий Самчиківський розпис – вид українського декоративно-ужиткового мистецтва південно-східної Волині, на межі з Поділлям, яким славиться село Самчики на Хмельниччині.

«Коли ми дізналися, що цією технікою володіють лише 4 майстри на всю Україну, а сам розпис знаходиться на межі зникнення, бо молодшому майстру було 48 років, а найстаршому – 79, ми одразу зрозуміли, що цей напрям потребує особливої уваги», – зазначає Ірина Чиркова, лідер мистецької ініціативи.

За кілька років учасникам «UAMAZE. Дивосвіт українського мистецтва» вдалося втілити багато проектів, які привернули увагу до розпису. Також завдяки спільній діяльності з майстрами з'явилося близько 70 учнів-послідовників.

Ідея перетворити хати села у візитівки розпису вилилася в грандіозний проект, який тримав підтримку й грант від Українського культурного фонду. Відтак, село перетворилось на артоб'єкт. Тепер кожен відвідувач може дізнатися про те, що село Самчики є батьківщиною розпису, поспілкуватися з майстрами-корифеями.

Завдяки ініціативі відбуваються арттури в село Самчики та виставки у сучасних інтерактивних форматах.

«Ми виготовляємо сувенірну продукцію з елементами Петриківського та Самчиківського розпису. Це дає додаткову роботу для майстрів-художників. Самі сувеніри у нас дуже різні – тарілки, чашки, блокноти, новорічні прикраси. Ми навіть розробили дизайнерські шовкові хустинки з орнаментом Петриківського та Самчиківського розпису. Вся продукція дуже якісна, яскрава, над кожним виробом працює майстер, вкладає свою душу... Можу зазначити, що презентувати нашу Україну в такому виконанні дуже престижно», – каже І. Чиркова.

Продукція *UAMAZE* наразі представлена в магазинах *Duty-free* та сувенірних крамницях [23].

Загалом же традиційними місцями продажу товарів народних майстрів є спеціалізовані, сувенірні магазини, а також місця святкових гулянь та ярмарки. Розвиток транспорту і зв'язку полегшили поширення виробів народних промислів по всьому світу.

Хендмейд став одним із секторів електронної комерції й швидко розвивається, використовуючи всі можливості сучасних інтернет-технологій. Дослідники вважають, що у 2020 році 14,6% світової торгівлі буде проводитися через онлайн-майданчики, а їх обіг досягне 3,9 трлн дол.

За даними інтернет-майданчика *Crafta.ua*, 40% представлених там товарів – створені київськими умільцями, інші – майстрами з Харкова, Дніпра і Львова.

Ще однією особливістю ринку є популярність його кулінарного сегмента. Під час свят попит на домашнє печиво, букети з цукерок, варення, джем і розписні пряники підвищується на 60-80%. Проте обмежений термін придатності й відсутність сертифікатів якості не дозволяють такій продукції активно продаватися на електронних майданчиках.

Сьогодні в Україні заняття народними промислами для багатьох майстрів не є основним видом заробітку. Відбувається це через нерегулярності доходів від продажу таких виробів. Хендмейд-товари купуються одними й тими ж людьми, відбувається це нечасто, а збут сильно залежить від припливу нових клієнтів. Таким чином, для майстрів важливе якомога ширше охоплення аудиторії потенційних покупців, й інструменти електронної комерції підходять тут якнайкраще. Реклама, дешева доставка та надійна платіжна система – ось три елементи успішної діяльності сучасного народного умільця.

Цікаво, що український ринок товарів ручної роботи справді поступово зміщується з декоративної в практичну площину. Все більше таких виробів застосовується в повсякденному житті. Зростає попит на одяг, сумки, предмети інтер'єру. Найпопулярнішими хендмейд-товарами є аксесуари, прикраси та декор, а матеріалами виготовлення – шкіра й дерево [7].

Ужгородка Наталка Полив'яна нині є однією з найуспішніших майстринь хендмейду на Закарпатті. Вона зуміла перетворити повстяні капці на витвори мистецтва – стильні, оригінальні, не схожі на жодні інші. Її ім'я внесли до 20-тки українських майстрів, котрі виготовляють найоригінальніші повстяні вироби.

«У нас чомусь валяння звикли асоціювати з російськими валянками. Насправді ж у багатьох народів здавна речі виготовляли методом валяння. От, прикладом, у країнах Прибалтики досі дуже розповсюдженими і популярними є одяг і взуття з валяної вовни. Взагалі нині з вовни методом валяння роблять усе: одяг, взуття, іграшки, елементи інтер'єру, прикраси, аксесуари. Я теж іноді майструю жіночі сумочки та прикраси, але найбільше мені подобається валяти домашні капці. Чому капці? Бо я – людина практична», – каже Наталка. І її практичність оцінили вже близько сотні покупців, котрі із задоволенням носять капці молодого ужгородського бренду *CozyPoly*.

На виготовлення однієї пари таких капців доводиться витратити чимало часу й сили, тому повстані вироби є таким дорогими. Але те, що поки не завжди можуть собі дозволити українці, високо цінується й добре продається поціновувачам ручної праці з інших країн. Так, капці від *CozyPoly* носять вже у багатьох країнах Європи та в США.

У пошуку закордонних клієнтів майстрині допомагає спеціалізований міжнародний сайт *Etsy*, де виставлені зразки хендмейду з усього світу. Українських майстрів на цьому сайті дуже багато, серед виробів – одяг, біжутерія, картини, писанки, кераміка тощо.

«Одній людині важко і виготовляти вироби, і продавати їх, – зізнається майстриня. – Інтернет-магазини потребують уваги й постійної активності. Треба регулярно викладати нові товари, подавати до них цікаві й грамотні описи англійською мовою, гарні фотографії. Крім того, потрібно ще й із клієнтами листуватися, швидко відповідати, подавати їм максимально повну інформацію, узгоджувати всі деталі».

Маркетинг справді є дуже важливим для успішної роботи майстра хендмейду в умовах сучасного інтернет-ринку, підтверджує Наталія Світлинець, ще одна ужгородська майстриня, засновниця «Майстерні Наталії Світлинець». Вона виготовляє й успішно продає шкіряні аксесуари, оригінальні дерев'яні сумки з вишивкою, плетені прикраси. «Конкуренція нині занадто висока, тож банальні речі попиту не мають. Іноземні клієнти цікавляться чимось незвичним. Мені приємно, що роботи українських майстрів справді дуже сучасні, креативні і якісні», – каже Н. Світлинець.

Саме з такими оригінальними виробами на європейський ринок хендмейду вийшла ще одна українська майстриня – Наталія Фурлетова та її бренд *Embroidery Portrait & Art*. Вона вишиває портрети в дуже незвичній техніці, а не так давно одну з її робіт – портрет лідера *Radiohead* Тома Йорка – навіть похвалили у соцмережі музиканти цього всесвітньовідомого гурту. За спостереженнями майстрині, найактивніше цікавляться хендмейдом жителі Великої Британії та США. В Європі також дуже люблять хендмейд німці та французи. Цікаво, що європейці орієнтовані на придбання якихось мистецьких речей, наприклад, саме вони найчастіше замовляють Наталії вишиті копії відомих полотен чи їхніх елементів. Європейці люблять оригінальні і красиві речі, і якщо їм подобається якась відома картина, але вони не мають змоги придбати оригінал, то не вішають

на стіни репродукцію, а шукають якесь оригінальне втілення улюбленого полотна – наприклад, вишиту копію.

Європейських клієнтів приваблює передусім оригінальність і хороша якість виробу. Такі речі, виготовлені руками європейських майстрів ручної праці, коштують зазвичай у рази більше, ніж пропонують українські умільці. Саме тому ринок українського хендмейду нині інтегрується в Європу чи не найстрімкіше за усі інші [24].

Бачити вироби українських народних умільців на полицях своїх крамниць хочуть і мешканці Гіфхорна – німецького міста-побратима Корсуня-Шевченківського.

Власниця волонтерської крамниці *Weltladen*, в якій реалізують вироби, виготовлені дрібними підприємствами, організаціями (наприклад, релігійними) або окремими громадянами країн Америки, Африки, Азії, Європи, Крістіна Рот, зазначає: «Найголовніша складова цих речей – вони автентичні й, разом із тим, відповідають сучасним запитам покупців. Адже наші товари, внаслідок своєї унікальності, дорожчі за подібні в інших магазинах, і щоб їх реалізувати, вони мають бути цікаві і водночас корисні місцевим жителям».

«Задумка нашої пропозиції в тому, щоб знайти в Корсуні такі товари, які виготовляються на основі місцевих ресурсів, і котрі будуть користуватися попитом у гіфхорнців, – доповнює Рюддігер, який опікується партнерськими відносинами між Корсунем і Гіфхорном. Якщо ми реалізуємо цей проєкт, він підніме наші партнерські відносини на новий рівень та буде обопільно корисним».

Німецькі партнери переконані, що у Корсуні є чимало цікавинок, які німці охоче купуватимуть. Але щоб власниці крамниці Крістіні Рот було легше ознайомитися із тими виробами, які може запропонувати корсунська сторона, і взяти їх на реалізацію, було вирішено створити електронний Каталог виробів – універсальне зібрання зразків виробів та мистецьких робіт жителів Корсунщини найрізноманітнішого спрямування [25].

Отже, попит на українську рукотворну продукцію є. І він зростає. Саме це, а також зацікавленість молоді виготовленням хендмейд-продукції, світові тенденції розвитку крафтового виробництва свідчать про перспективність поєднання традиційних технік народних художніх промислів із новітніми виражальними засобами креативного підприємництва. Такий підхід сприяє розвитку галузі та є потужним і дієвим інструментом культурної презентації України у світі [1].

Нині перед Україною особливо гостро стоїть проблема її національного брендингу, тобто створення позитивного іміджу за кордоном. У контексті сучасних реалій, роль одного з ключових елементів розбудови національного бренду України покладено на її історико-культурні надбання, зокрема, набутки вітчизняного мистецтва. За словами відомого громадського активіста, артменеджера, співзасновника агентства *Art Management* В. Кадигроба, оскільки «у нас неймовірно історична спадщина і культурна база, а також дуже цікава сучасна культура», саме тому «культурний діалог – це зона, де... Україна дійсно може говорити на одному рівні з усім світом».

Зважаючи на це, популяризація народних промислів стає одним із факторів зміцнення міжнародного іміджу України як сучасного центру розвитку автентичного мистецтва. Тому цілеспрямована, тривала і копітка робота з просування нашої хендмейд-продукції як усередині країни, так і за кордоном, є важливим, а, можливо, й ключовим елементом у візуалізації національного бренду [26].

Актуальність вивчення питання народних промислів у контексті сучасних тенденцій – це і збереження традицій, і самоідентифікація нації, і формування національних художньо-стилістичних маркерів українськості для презентації світові. У сучасних вітчизняних реаліях ці питання особливо назріли.

Ринок хендмейду для українців справді є нині дуже перспективним. Він може стати для тисячі наших майстрів ручної праці цікавою, успішною та прибутковою роботою. Самі ж майстри при грамотній організації могли б із часом сформувати прошарок малого підприємництва й навіть приносити в вигляді податків прибутки державі [24].

А новітні підходи до традиційних культурних та мистецьких практик можуть представити Україну на культурній мапі світу як сучасного, креативного та перспективного партнера для реалізації спільних творчих ідей.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Мінкультури розроблено проєкт Концепції державної цільової програми підтримки та розвитку народних художніх промислів [Електронний ресурс]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <https://kultura-zak.gov.ua/index.php/3197-minkultury-rozrobleno-proekt-kontseptsii-derzhavnoi-tsilovoi-prohramy-pidtrymky-ta-rozvytku-narodnykh-khudozhnikh-promysliv> (дата звернення 27.01.2020).

2. Трегуб Г. Гуня, гальба, гребінь / Ганна Трегуб. – Тиждень. – 2018. – 28 жовт. [Електронний ресурс]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <https://tyzhden.ua/Culture/221342> (дата звернення: 29.01.2020).

3. Міжнародна конференція «Народні художні промисли як складова креативних індустрій: перспективи, промоція, просування» [Електронний ресурс]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <https://doumck.wordpress.com/2018/09/12/%D0%BC%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%> (дата звернення: 20.01.2020).

4. Концепції державної цільової програми підтримки та розвитку народних художніх промислів на 2020-2024 роки [Електронний ресурс]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: https://kultura-zak.gov.ua/images/pdf/Proekt_konserciji_21.03.2019.pdf (дата звернення: 15.01.2020).

5. Станьте одним з амбасадорів української культурної дипломатії [Електронний ресурс]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <https://www.prostir.ua/?news=zaproshuyutsya-narodni-majstry-do-uchasti-u-katalozi-narodnyh-promysliv-u-ramkah-prohramy-mali-mista-velyki-vrazhennya> (дата звернення: 15.01.2020).

6. Народні майстри та творчі підприємці запрошуються до участі в каталозі народних промислів України [Електронний ресурс]. – Текст. і граф. дані. –

Режим доступу: <https://bizshid.com/news/1474-narodni-maistry-ta-tvorchi-pidpriemtsi-zaprosuiutsia-do-uchasti-v-katalozi-narodnykh-promysliv-ukrainy> (дата звернення: 15/01/2020).

7. Душа народу: аналіз ринку хендмейд продуктів України [Електронний ресурс]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <https://proconsulting.ua/ua/pressroom/dusha-naroda-analiz-rynka-hendmejd-produktov-ukrainy> (дата звернення 27.01.2020).

8. Трегуб Г. Наука йти на ризик / Ганна Трегуб // Тиждень. – 2019. – 29 груд. [Електронний ресурс]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: https://tyzhden.ua/Columns/50/239024?fbclid=IwAR0HXRuqR-i9MAQls0t1SfmgLAXUgP8pRfCfX6iwm_z3GNBJ0Ch_dx_PtQ0 (дата звернення: 13.01.2020).

9. Проєкт UKRAÏNER презентував у Відні українські традиційні художні промисли [Електронний ресурс]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/2696469-proekt-ukrainer-prezentuvav-u-vidni-ukrainski-tradicijni-hudozni-promisli.html> (дата звернення: 13.01.2020).

10. Французький дизайн та українське традиційне мистецтво поєдналися в Києві під час Французької весни! [Електронний ресурс]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <http://maino-design.com.ua/francuzkijj-dizajjn-ta-ukrayinske-tradicijjne-mistectvo-poehdnalisya-v-kiehvi-pid-chas-francuzkoyi-vesni/> (дата звернення 16.01.2020).

11. Куценко А. Ми хочемо показати вам, як народжуються краса та справжність, або навіщо «Всі. Свої» поїхали зі столиці в експедицію на Полтавщину / Аліса Куценко [Електронний ресурс]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <https://zmist.pl.ua/news/mi-hochemo-pokazati-vam-yak-narodzhuyutsya-krasa-ta-spravzhnist-abo-navishcho-vsi-svoji-pojihali-zi-stolici-v-ekspediciyu-na-poltavshchinu> (дата звернення: 27.01.2020).

12. Аксюк А. Виставка полтавського кераміста у ART JUMP. Погляд на глину як на архів ґрунту / Анна Аксюк [Електронний ресурс]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <https://zmist.pl.ua/news/vistavka-poltavskogo-keramista-u-art-jump-poglyad-na-glinu-yak-na-arhiv-gruntu> (дата звернення: 27.01.2020).

13. Шукаємо своїх [Електронний ресурс]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/vsi.svoi/photos/a.392604214252977/1466474040199317/?type=3&theater> (дата звернення: 27.01.2020).

14. Р. Стеф'юк, М. Білоголовий. Різдвяна тематика у творах сучасних косівських майстрів художнього дереворізьблення / Роман Стеф'юк, Михайло Білоголовий [Електронний ресурс]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <file:///C:/Documents%20and%20Settings/User1/%D0%9C%D0%BE%D0%B8%20%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B/Downloads/393-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20-%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-652-1-10-20191212.pdf> (дата звернення: 27.01.2020).

15. Когут М. У Львові керамістка Ганна Драголюк показала процес творення з глини за особливою технологією / Марта Когут [Електронний ресурс]. –

Текст. і граф. дані. – Режим доступу: https://zaxid.net/u_lvovi_keramistka_ganna_dragolyuk_pokazala_protsest_tvorennya_z_glini_za_osoblivoyu_tehnologiyeyu_n1480981 (дата звернення: 13.01.2020).

16. Дрозд Г. Сучасне українське килимарство та європейське визнання: художниця Ольга Пілюгіна створює гобелени у традиціях народного мистецтва [Електронний ресурс]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: / Ганна Дрозд <https://opinionua.com/2018/04/18/natxnenij-polit-u-gobelenax/> (дата звернення 23.01.2019).

17. Решетилівка. Відновлення килимарства [Електронний ресурс]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <https://ukrainer.net/kylymarstvo/> (дата звернення 23.01.2019).

18. Скалацька О. Glow Art, Digital needlework та оновлений палімпсест: сучасна вишивка Тетяни Протчевої / Олена Скалацька [Електронний ресурс]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <https://opinionua.com/2019/11/11/suchasnavishivka-tetyani-protchevo%D1%97/> (дата звернення 16.01.2020).

19. Сімончук О. Як сучасні технології змінюють мистецтво / Олексій Сімончук [Електронний ресурс]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <https://supportyourart.com/stories/art-technology> (дата звернення: 13.01.2020).

20. Дрозд Г. Невідомий Михайло Білас / Ганна Дрозд [Електронний ресурс]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <https://opinionua.com/2019/10/31/nevidomij-mixajlo-bilas/> (дата звернення: 13.01.2020).

21. Пустіва В. «Шляхами тканой Буші»: Як на Вінниччині відроджують давній народний промисел / Валентина Пустіва [Електронний ресурс]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <https://vn.depo.ua/ukr/vn/tkatstvo-201910151045056> (дата звернення: 29. 01. 2020).

22. Писанка Арт-Фест [Електронний ресурс]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <https://gb.kyivcity.gov.ua/projects/11/392> (дата звернення: 29. 01. 2020).

23. Самчиківський розпис – вид українського декоративно-ужиткового мистецтва [Електронний ресурс]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <https://fashion-diplomacy.com/exclusive/samchikivskiy-rozpis-vid-ukrainsk/> (дата звернення: 29. 01. 2020).

24. Як закарпатські хенд-мейдери підкорюють Європу і що їм заважає на цьому шляху [Електронний ресурс]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <https://euukrainescoop.net/2018/09/06/%D1%8F%D0%BA-%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D1%80%D0%BF%D0%B0%D1%82%D1%81%D1%8C%D0%> (дата звернення 30.01.2020).

25. Перець С. У німецькому Гіфхорні хочуть продавати корсунські вироби / Світлана Перець [Електронний ресурс]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <https://nadrossya.com/novyny/u-nimetskomu-gifhorni-hochut-prodavaty-korsunski-vyrobny-8663.html> (дата звернення 30.01.2020).

26. Шеретюк Р. Петриківський розпис як ключовий елемент візуалізації національного бренду / Руслана Шеретюк [Електронний ресурс]. – Текст. і граф.

дані. – Режим доступу: <http://uccs.org.ua/wp-content/uploads/2018/02/tradcult-2016.pdf> (дата звернення: 30.01.2020).

27. Мінкультури провело круглий стіл у рамках «CREATE.UKRAINE» з питань розвитку народних художніх промислів [Електронний ресурс]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: http://195.78.68.75/mcu/control/uk/publish/article?art_id=245479152&cat_id=245328989 (дата звернення: 30.01.2020).

Матеріал підготувала

М. Б. Лелик,

голов. бібліограф відділу наукового аналізу
та узагальнення інформації

Комп'ютерне опрацювання та редагування ***І. Г. Піленко***

Формат 60x84/16. Умовн. друк. арк. 1,3. Б/т. Зам. 8. Безплатно

НБУ імені Ярослава Мудрого, Київ-1, Грушевського, 1. Тел. 278–85–12